

μικρές ιστορίες

Έλενα, αφιερωμένο εξαιρετικά

Η ιστορία της Ζαλίνας

Όχι, λάθος. Στάσου πρώτα να σου πω

Η γιαγιά Ελισάβετ και η επικίνδυνη κοινωνία

Η ιστορία της Χιουρρέμ

1

Η

μικρή Ελένη του παιδικού
παιχνιδιού, πριν σηκωθεί ε-
πάνω να δει τον ήλιο, κά-
θεται και κλαίει πως δεν
την παίζουν οι φιλενάδες
της. Η δική μας μικρή
Ελένη, η Έλενα, δεν κλαίει.
Πρώτ' απ' όλα οι φιλενά-
δες της την παίζουν. Κι ό-
ταν δεν την παίζουν, δεν
φαίνεται να την ενδιαφέρει
και πολύ ή να την πειράζει το
γεγονός καθαυτό. Θα πάει να
παίξει αλλού. Εκτός απ' όσους
την παίζουν, υπάρχουν κι αυτοί
που την περιπαίζουν — πίσω
από την πλάτη της, κατάμουτρα
μπροστά της, ποιος ξέρει;

*Έλενα,
αφιερωμένο εξαιρετικά*

Η Έλενα. Στο μεγάλο παιχνίδι που
παίζεται γύρω της και την αφορά κι
αυτήν, όπως αφορά και όλους μας που
ζούμε σ' αυτό που ονομάζεται κοινωνία,
υπάρχουν θεσμοί που την ορίζουν, άλλοι
που την περιορίζουν κι άλλοι που την
εξορίζουν. Υπάρχουν, βέβαια, και κάποιοι
θεσμοί που την εμπαίζουν, όμως αυτού του
είδους τα θεσμικά παιχνίδια σίγουρα δεν τα κα-
ταλαβαίνει η Έλενα. Πολύ απλά: δεν είναι σε θέ-
ση να τα καταλάβει ή δεν έμαθε (κι ευτυχώς) να τα
καταλαβαίνει ή (ενδεχομένως) δεν είμαστε εμείς σε θέση
να κατανοήσουμε τι ακριβώς και πώς καταλαβαίνει ό,τι
και όσα καταλαβαίνει. Βλέπετε, η συγκεκριμένη μικρή Ελένη
είναι χαρακτηρισμένη ιατρικά ως πάσχουσα από «σύνδρομο

Ντάουν». Αντιλαμβάνεται και κατανοεί κάποια πράγματα, ενώ άλλα την προσπερνούν, την παρακάμπτουν ή την αποκλείουν, δίχως αυτή να το γνωρίζει. Η Έλενα με το σύνδρομο Ντάουν ούτε τον κύριο John Langdon Haydon Down γνωρίζει, ούτε τι είναι σύνδρομο καταλαβαίνει και κάποιες φορές μπορεί και να αποκαλεί κάποιο άλλο παιδί «μογγολάκι» ή «καθυστερημένο» —είναι τρέχουσες, άλλωστε, εκφράσεις μεταξύ των μικρότερων (και των μεγαλύτερων όμως) παιδιών.

Η Έλενα είναι φίλη μου —πιο σωστά: με διάλεξε για φίλη της. Γράφω γι' αυτήν, επειδή της χρωστώ πολλά, κυρίως όμως επειδή την εκτιμώ. Εκτιμώ, βέβαια, και τις προσπάθειες όλων όσοι την βοηθούν επειδή την αγαπούν, αλλά η εκτίμησή μου για την ίδια είναι αλλιώτικη, αφού στην πραγματικότητα με συναρπάζει η προσπάθεια που καταβάλλει για να πετύχει. Νομίζω πως με λίγα πράγματα μπορώ να συγκρίνω την άμετρη της χαρά κάθε φορά που κατορθώνει να φτιάξει κάτι: να εξηγήσει τι κάνει, να γράψει ένα κείμενο (γιατί γράφει και τέτοια: εκθέσεις, πρόγραμμα για την θεατρική παράσταση που θα δώσει, κάρτες, μικρά γράμματα «μαμά μου σ' αγαπώ», «25η Μαρτίου», «στη φίλη μου την...», «στον φίλο μου τον ...»). Απορώ. Τόσα χρόνια δασκάλα («σε μεγάλα παιδιά», όπως της εξηγώ), τόσα χρόνια μαθητευόμενη, τόσα χρόνια που βλέπω πολλούς γύρω μου να καταβάλλουν (άλλος περισσότερο κι άλλος λιγότερο) κόπο κι έγνοια για να μάθουν και να διδάξουν, σπάνια συνάντησα τέτοια αφοσίωση στη μάθηση. Στη μάθηση για τη μάθηση όμως, όχι για την θέση, τη δημοσιότητα, την καταξίωση ή την αυταρέσκεια. Τη μάθηση που είναι χάρη, απόλαυση μαζί κι ανακάλυψη (όπου σημασία δεν έχει τι καταλαβαίνεις ή τι φτιάχνεις, αλλά ότι αισθάνεσαι πως κάτι αδράχνεις, κάτι σου συμβαίνει). Γιατί άραγε πιστεύω πως η Έλενα νιώθει αυτήν την απόλαυση;

Όμως η φωνή της Έλενας είναι αδρή και άμουση κι η εμφάνιση της περίεργη· αμέσως μόλις την δεις και την ακούσεις (δίχως να

χρειάζονται ειδικές γνώσεις) την ταξινομείς. Άλλωστε η Έλενα είναι ήδη «ταξινομημένη»: τέλειωσε σε 6 χρόνια το «κανονικό δημοτικό» με παράλληλη φοίτηση στην «ειδική τάξη για παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες», όμως τρία χρόνια τώρα περιμένει εκεί, στην «έκτη», αφού δεν υπάρχουν ακόμη «ειδικές τάξεις» σε «κανονικά γυμνάσια» για την κατάλληλη περαιτέρω εκπαίδευσή της (και αφού τα ειδικά ιδρύματα είναι παραπάνω απ' όσο πρέπει ειδικά για την οποιαδήποτε Έλενα). Η δική μας Έλενα δεν είναι «ιδρυματοποιημένη»: ωστόσο την κατηγοριοποιούν η εμφάνιση και η νοητική της υστέρηση, κυρίως όμως την ταξινομούν οι κοινωνικοί, οι πολιτισμικοί και οι πολιτικοί θεσμοί. Οι ίδιοι ακριβώς θεσμοί που (καθ)οδηγούν «ειδικούς» και «μη ειδικούς» να αποφαίνονται, παρά τους όποιους θεωρητικούς ή ηθικούς τους δισταγμούς: δεν είναι «σαν εμάς», δεν είναι «φυσιολογική», δεν είναι «κανονική». Οι ίδιοι θεσμοί που —λίγο πιο δύσκολα, είναι η αλήθεια— επιτρέπουν να φάχνουμε να βρούμε πώς αλλιώς θα μπορούσαμε να την χαρακτηρίσουμε και ενδεχομένως επιτρέπουν και τον πανικό της σχετικής άγνοιας: άραγε ποιος ορισμός είναι (σήμερα) πιο δημοκρατικός, πιο αντιρατσιστικός, πιο προοδευτικός.

Η Έλενα «δεν είναι σαν εμάς». Γι' αυτό προσφέρεται για την επαλήθευση των ταξινομικών μας συστημάτων. Κι εμείς, όπως όλοι οι χρήστες των πολιτισμικών, κοινωνικών, «φυσικών» (έστω: βιολογικών) ταξινομικών και όσοι αρέσκονται να τις χρησιμοποιούν ή βολεύονται να καταφεύγουν στις «λύσεις» τους, συχνά συγχέουμε την επινόηση ενός ονόματος ή ενός χαρακτηρισμού με τη λύση ενός προβλήματος. Ξεχνούμε (πόσο εύκολα, αλήθεια) πως ο κόσμος δεν προσφέρεται έτοιμος, οργανωμένος σε μικρά τακτικά σύνολα, ονοματισμένα προς συμφέρον μας. Ξεχνούμε πως η ταξινομία είναι διαμφισβητούμενο ζήτημα και πως όσοι χαρακτηρίζονται με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, επιστημονικά ή πρακτικά ή και θεωρητικά, «μειονοτικοί» ή «αλλιώτικοι» και αποδεικνύεται πως με μικρότερη ή μεγαλύτερη προσπάθεια μπορούν να μάθουν, πως μπορούν να εξελείφουν ή να μειώσουν ό,τι θεωρείται ως μειονεξία τους, πως εν

πάση περιπτώσει μπορούν να λειτουργήσουν στην κοινωνία, είναι αυτοί ακριβώς που γεφυρώνουν την «παθολογία» με την «φυσιολογικότητα». Όμως αυτοί απειλούν το ταξινομικό οικοδόμημα της κοινωνίας του «δεν είναι σαν εμάς».

Αυτής της κοινωνίας που, αν θέλουμε να την αλλάξουμε, πρέπει πρώτα να αρνηθούμε να είμαστε «εμείς» σ' έναν κόσμο που στιγματίζει τους «άλλους» ως αλλιώτικους, για να μπορέσουμε μετά να ελέγξουμε τα μακρόθυμα ή φιλόανθρωπά μας αισθήματα (τα ένοχα τείχη που υψώνονται για να κρατούν σε απόσταση ανοχής τους «άτυχους», τους «δυστυχισμένους», τους κάθε είδους «ταλαίπωρους») και να δοκιμάσουμε την αντοχή μας να είμαστε αλλιώτικοι ως άνθρωποι.

Αλλιώτικοι όπως η Έλενα, που είναι ευλογία για μένα (το α' πρόσωπο θα μπορούσε να είναι πλαστό — όμως δεν είναι), που μου μαθαίνει απλόχερα και άδολα την ανθρωπιά και που με κάνει να θέλω να μ' έχουν φίλη όλες οι Έλενες του κόσμου.

(1994)